

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ СУМСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД СУМСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ –
СУМСЬКИЙ МІСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ
ТВОРЧОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання науково-
методичної ради Інформаційно-
методичного центру управління
освіти і науки Сумської міської ради
_____ № _____

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ управління освіти і науки
Сумської міської ради
_____ № _____

Навчальна програма з позашкільної освіти
еколого-натуралістичного напрямку
«Друзі природи»

1 рік навчання

Автори:

Акіменко Віта Миколаївна – керівник гуртка комунального закладу Сумської міської ради – Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

Лазня Тетяна Євгеніївна – керівник гуртка комунального закладу Сумської міської ради – Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

Рецензенти:

Говорун О.В. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології, анатомії та фізіології людини і тварин Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка.

Люльченко М.В. – методист комунального закладу Сумської міської ради – Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На сьогодні в Україні система національної освіти має забезпечити підготовку молодого покоління, спроможного вийти із стану екологічної кризи, подолавши споживацьке ставлення до природи. У зв'язку з цим еколого-натуралістична освіта учнів у позашкільних навчальних закладах має широкі можливості, створюючи передумови для розвитку соціальної активності школярів, їхньої самостійності, усвідомлення природи як системи цілого ряду цінностей, розвиває здатність до моральних оцінок індивідуального та суспільного ставлення до навколишнього середовища.

Навчальна програма реалізується в гуртку еколого-натуралістичного напрямку та розрахована на вихованців віком від 6 до 10 років.

Мета програми – формування в школярів ключових компетентностей засобами біологічної освіти; розуміння взаємозв'язку природних явищ; вироблення вмінь ведення фенологічних спостережень; активізація пізнавальної та творчої діяльності дітей; розвиток знань, що сформувались у школярів під час вивчення природознавства в школі та з життєвого досвіду; екологічно грамотної поведінки в природі.

Основні завдання полягають у формуванні таких компетентностей:

пізнавальної – забезпечує ознайомлення з поняттями та знаннями про природу рідного краю;

практичної – сприяє оволодінню навичками догляду за живими об'єктами куточка живої природи та допомоги тваринам у дикій природі;

творчої – забезпечує: формування творчих здібностей вихованців у процесі виконання творчих робіт, участі в конкурсах, акціях; розвиток естетичних почуттів та смаків;

соціальної – сприяє вихованню дбайливого ставлення до природи; самореалізації особистості.

Навчальна програма передбачає один рік навчання основного рівня – 72 год. на рік, 2 год. на тиждень.

Програма передбачає ознайомлення дітей із рослинним і тваринним світом, метеорологічними явищами. Це дає змогу вихованцям орієнтуватися в природному середовищі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та формувати екологічно доцільну поведінку в природі. Змістом даної програми передбачено теоретичне та практичне набуття додаткових знань і певних навичок щодо ведення фенологічних спостережень і досліджень. Кожний розділ програми передбачає обов'язковий зв'язок теоретичних занять із безпосереднім спілкуванням з природою (проведення екскурсій, спостережень, практичних робіт).

Залежно від віку вихованців педагог може застосовувати різні методи навчання (візуальні, аудіальні, кінестетичні і полімодальні) та форми організації занять (навчальні, виїзні, лабораторні, дослідницькі).

Передбачено також широке використання в навчальному процесі активних та інтерактивних форм проведення занять (ділових та рольових ігор, розгляд ситуацій) у поєднанні з дослідницькою роботою.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові заняття, опитування, участь у конкурсах, виставках, змаганнях.

Керівник гуртка в установленому порядку може вносити зміни до розподілу навчального часу на вивчення окремих тем програми, враховуючи рівень підготовки, вік, інтереси вихованців, стан матеріально-технічної бази закладу, в якому працюють гуртки.

Основний рівень

НАВЧАЛЬНО–ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	-	1
Розділ 1. Природа навколо нас	1	1	2
1.1. Людина – частина природи	1	-	1
1.2. Екскурсія в природу «Цей чарівний світ»	-	1	1
Розділ 2. Сезонні зміни в природі	12	4	16
2.1. Календар природи та щоденник фенологічних спостережень	1	-	1
2.2. Сезонні явища в природі. Екскурсія в природу	1	1	2
2.3. Осінь у лісі. Дарунки осені	3	-	3
2.4. Підготовка тварин до зими	2	-	2
2.5. Природа взимку	1	-	1
2.6. Зимові екскурсії на екологічну стежку ботанічного саду «Юннатівський»	-	1	1
2.7. Життя тварин узимку	1	-	1
2.8. Спостереження за птахами взимку	-	1	1
2.9. Весняні зміни у природі	1	-	1
2.10. Ранньоквітучі весняні рослини та їх охорона	1	-	1
2.11. Весняна екскурсія до місцевого парку	-	1	1
2.12. Тварини навесні	1	-	1
Розділ 3. Рослинний світ	18	2	20
3.1. Різноманітність рослинного світу	2	-	2
3.2. Культурні та дикорослі рослини. Рослини-гіганти та рослини-карлики	3	-	3

3.3. Кімнатні рослини. Правила догляду за ними	3	-	3
3.4. Період росту та спокою кімнатних рослин. Шкідники кімнатних рослин	2	-	2
3.5. Аптека на підвіконні	2	-	2
3.6. Отруйні рослини	2	-	2
3.7. Лікарські рослини	2	-	2
3.8. Екскурсія до саду лікарських рослин навчального закладу	-	1	1
3.9. Екологічна гра «Подорож з лікарськими рослинами»	-	1	1
3.10. Рослини-символи України	2	-	2
Розділ 4. Тварини – частина живої природи	8	6	14
4.1. Тваринний світ України	1	-	1
4.2. Значення тварин у природі та житті людини	1	-	1
4.3. Зв'язок між рослинним та тваринним світом. Ланцюги живлення	1	-	1
4.4. Типові представники тварин нашого краю	1	-	1
4.5. Тварини куточка живої природи.	-	1	1
4.6. Спостереження та догляд за тваринами куточка живої природи	-	1	1
4.7. Екскурсія до акваріумного комплексу навчального закладу	-	1	1
4.8. Свійські тварини	1	-	1
4.9. Екскурсія до навчально-тваринницької ферми закладу	-	1	1
4.10. Дикі тварини	1	-	1
4.11. Конкурс малюнків «Вони живуть поряд з нами»	-	1	1
4.12. Пристосування диких тварин до життя в природі	1	-	1
4.13. Тварини у творчості українського народу	1	-	1
4.14. Екологічна гра «Впізнай мене»	-	1	1
Розділ 5. Ліс – зелене багатство	2	1	3
5.1. Ліс і його значення в природі та житті людини	1	-	1
5.2. Ліси – легені планети. Типи лісів	1	-	1
5.3. Екологічні ігри «Загадковий ліс», «Звуки лісу»	-	1	1
Розділ 6. Охорона природи	7	1	8

6.1. Охорона природи в Україні	1	-	1
6.2. Роль заповідників у збереженні та відновленні рідкісних і зникаючих видів рослинного та тваринного світу	1	-	1
6.3. «Червона книга» – сигнал тривоги	1	-	1
6.4. Екскурсія до об'єкту природно-заповідного фонду місцевого значення «Ботанічний сад «Юннатівський»	-	1	1
6.5. Повітря. Значення повітря в житті організмів	1	-	1
6.6. Поняття «грунт». Роль ґрунту в житті рослин	1	-	1
6.7. Вода – основа життя	1	-	1
6.8. Охорона і раціональне використання водних багатств	1	-	1
Розділ 7. Наш рідний край	6	1	7
7.1. Клімат. Основні кліматичні фактори	1	-	1
7.2. Спостереження за місцевою погодою та її передбачення	-	1	1
7.3. Природні зони України	1	-	1
7.4. Природа лісостепу	1	-	1
7.5. Природа степу	1	-	1
7.6. Природа гір	1	-	1
7.7. Заповідні території Сумської області	1	-	1
Підсумок	-	1	1
Разом	55	17	72

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (1 год.)

Ознайомлення з планом роботи гуртка. Інструктаж з техніки безпеки.

Розділ 1. Природа навколо нас (2 год.)

1.1. Людина – частина природи (1 год.)

Теоретична частина. Природа та її компоненти. Значення природи в житті людини. Вплив людини на природу.

1.2. Екскурсія в природу «Цей чарівний світ» (1 год.)

Практична частина. Екскурсія з метою вивчення природи.

Розділ 2. Сезонні зміни в природі (16 год.)

2.1. Календар природи та щоденник фенологічних спостережень (1 год.)

Теоретична частина. Календар природи. Визначення основних умовних позначень. Ведення календаря природи.

2.2. Сезонні явища в природі. Екскурсія в природу (2 год.)

Теоретична частина. Сезонні явища в природі та їх значення в господарській діяльності людини.

Практична частина. Екскурсія в природу з метою виявлення змін в неживій природі та їх вплив на живу природу.

2.3. Осінь у лісі. Дарунки осені (3 год.)

Теоретична частина. Стан лісу восени. Ягоди. Гриби, їх різноманітність та правила збору. Отруйні гриби та перша допомога при отруєнні ними.

2.4. Підготовка тварин до зими (2 год.)

Теоретична частина. Зміни в житті тварин восени. Міграції птахів.

2.5. Природа взимку (1 год.)

Теоретична частина. Зимовий стан рослин.

2.6. Зимові екскурсія на екологічну стежку ботанічного саду «Юннатівський» (1 год.)

Практична частина. Екскурсія на екологічну стежку. Визначення порід дерев за їх силуетами.

2.7. Життя тварин узимку (1 год.)

Теоретична частина. Тварини взимку.

2.8. Спостереження за птахами взимку (1 год.)

Практична частина. Практична робота. Видовий склад птахів узимку.

2.9. Весняні зміни у природі (1 год.)

Теоретична частина. Весна. Зміни у природі навесні.

2.10. Ранньоквітучі весняні рослини та їх охорона (1 год.)

Теоретична частина. Рослини – первоцвіти. Охорона первоцвітів.

2.11. Весняна екскурсія до місцевого парку (1 год.)

Практична частина. Екскурсія до парку. Пробудження дерев і кущів від зимового сну.

2.12. Тварини навесні (1 год.)

Теоретична частина. Особливості поведінки тварини навесні.

Розділ 3. Рослинний світ рідного краю (20 год.)

3.1. Різноманітність рослинного світу (2 год.)

Теоретична частина. Рослинний світ, його різноманітність. Роль рослин у природі та житті людини.

3.2. Культурні та дикорослі рослини. Рослини-гіганти та рослини-карлики (3 год.)

Теоретична частина. Культурні та дикорослі рослини. Рослини-гіганти, їх різноманітність. Рослини-карлики, їх різноманітність.

3.3. Кімнатні рослини (3 год.)

Теоретична частина. Кімнатні рослини та їх різноманітність. Будова квіткових рослин. Правила догляду за кімнатними рослинами.

3.4. Період росту та спокою кімнатних рослин. Шкідники кімнатних рослин (2 год.)

Теоретична частина. Період росту та спокою кімнатних рослин. Найпоширеніші шкідники кімнатних рослин.

3.5. Аптека на підвіконні (2 год.)

Теоретична частина. Кімнатні квіти. Їх лікувальні властивості.

3.6. Отруйні рослини (2 год.)

Теоретична частина. Отруйні рослини, їх види. Допомога при отруєнні.

3.7. Лікарські рослини (2 год.)

Теоретична частин. Лікарські рослини, їх різноманітність.

3.8. Екскурсія до саду лікарських рослин навчального закладу (1 год.)

Практична частина. Екскурсія до саду лікарських рослин з метою збору гербарію.

3.9. Екологічна гра «Подорож з лікарськими рослинами» (1 год.)

Практична частина. Проведення гри «Подорож з лікарськими рослинами».

3.10. Рослини – символи України (2 год.)

Теоретична частина. Рослини – символи України.

Розділ 4. Тварини – частина живої природи (14 год.)

4.1. Тваринний світ України (1 год.)

Теоретична частина. Тварини, біологічні особливості. Різноманітність тваринного світу України.

4.2. Значення тварин у природі та житті людини (1 год.)

Теоретична частина. Тварини в житті людини. Пристосування тварин у природі.

4.3. Зв'язок між рослинним та тваринним світом. Ланцюги живлення (1 год.)

Теоретична частина. Рослини та тварини. Зв'язок між ними.

4.4. Типові представники тварин нашого краю (1 год.)

Теоретична частина. Тварини нашого краю, їх різноманітність.

4.5. Тварини куточка живої природи. (1 год.)

Теоретична частина. Мешканці живого куточка, їх різноманітність.

4.6. Спостереження та догляд за тваринами куточка живої природи (1 год.)

Практична частина. Практична робота. Особливості утримання тварин куточка живої природи, спостереження та догляд за ними.

4.7. Екскурсія до акваріумного комплексу навчального закладу (1 год.)

Практична частина. Екскурсія до акваріумного комплексу закладу з метою ознайомлення з видовим складом риб.

4.8. Свійські тварини (1 год.)

Теоретична частина. Свійські тварини, їх походження.

4.9. Екскурсія до навчально-тваринницької ферми закладу (1 год.)

Практична частина. Тварини навчально-тваринницької ферми.

Особливості їх утримання.

4.10. Дикі тварини (1 год.)

Теоретична частина. Дикі тварини, їх різноманітність.

4.11. Конкурс малюнків «Вони живуть поряд з нами» (1 год.)

Практична частина. Творча робота. Конкурс малюнків.

4.12. Пристосування диких тварин до життя в природі (1 год.)

Теоретична частина. Особливості пристосування диких тварин.

4.13. Тварини у творчості українського народу (1 год.)

Теоретична частина. Тварини – об'єкти народної творчості.

4.14. Екологічна гра «Впізнай мене» (1 год.)

Практична частина. Екологічна гра «Впізнай мене».

Розділ 5. Ліс – зелене багатство (3 год.)

5.1. Ліс і його значення в природі та житті людини (1 год.)

Теоретична частина. Ліс, його особливості. Значення лісу.

5.2. Ліси – легені планети. Типи лісів (1 год.)

Теоретична частина. Типи лісів. Їх охорона.

5.3. Екологічні ігри: «Загадковий ліс», «Звуки лісу» (1 год.)

Практична частина. Екологічні ігри.

Розділ 6. Охорона природи (8 год.)

6.1. Охорона природи в Україні (1 год.)

Теоретична частина. Охорона природи. Роль держави в охороні природи.

6.2. Роль заповідників у збереженні та відновленні рідкісних і зникаючих видів рослинного і тваринного світу (1 год.)

Теоретична частина. Заповідники, їх значення.

6.3. «Червона книга» – сигнал тривоги (1 год.)

Теоретична частина. Знайомство з Червоною книгою.

6.4. Екскурсія до об'єкту природно-заповідного фонду місцевого значення «Ботанічний сад «Юннатівський» (1 год.)

Практична частина. Екскурсія до об'єкту природно-заповідного фонду місцевого значення «Ботанічний сад «Юннатівський».

6.5. Повітря. Значення повітря в житті організмів (1 год.)

Теоретична частина. Повітря. Склад повітря. Значення в житті організмів. Охорона повітря.

6.6. Поняття «грунт». Роль ґрунту в житті рослин (1 год.)

Теоретична частина. Ґрунт. Ґрунт у житті рослин.

6.7. Вода – основа життя (1 год.)

Теоретична частина. Вода – джерело життя.

6.8. Охорона і раціональне використання водних багатств (1 год.)
Теоретична частина. Раціональне використання води, її забруднення.

Розділ 7. Наш рідний край (7 год.)

7.1. Клімат. Основні кліматичні фактори (1 год.)

Теоретична частина. Клімат. Основні кліматичні фактори. Вплив клімату на поширення рослин і тварин.

7.2. Спостереження за місцевою погодою та її передбачення (1 год.)

Практична частина. Практична робота. Спостереження за місцевою погодою. Передбачення погоди.

7.3. Природні зони України (1 год.)

Теоретична частина. Природні зони.

7.4. Природа лісостепу (1 год.)

Теоретична частина. Лісостеп, його природа.

7.5. Природа степу (1 год.)

Теоретична частина. Степ. Природа степу.

7.6. Природа гір(1 год.)

Теоретична частина. Гори. Природа гір.

7.7. Заповідні території Сумської області (1 год.)

Теоретична частина. Заповідні території Сумської області.

Підсумок (1 год.)

Практична частина. Конкурс знавців природи.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- сезонні особливості погоди і клімату свого регіону;
- особливості природних екосистем краю;
- регіональні особливості флори і фауни;
- роль рослин і тварин у природі;
- природно-заповідний фонд регіону;
- правила поведінки в природі.

Вихованці мають вміти:

- проводити прості фенологічні спостереження за змінами у природі;
- спостерігати за біологічними об'єктами;
- проводити дослідження з вивчення різноманітності рослинного і тваринного світу;
- доглядати за рослинами і тваринами куточка живої природи.

Вихованці мають набути досвід:

- роботи в групі;
- доводити (презентувати) свою точку зору та відстоювати її;
- відповідального ставлення до природи та її ресурсів;
- поваги до всього живого та створеного людьми;
- здорового й активного способу життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агапова И.М., Давыдова М.Г. Лучшие поделки оригами для детей., – М., 2007. -110 с.
2. Анашкина Е. Н. 300 вопросов и ответов о домашних животных. – Ярославль: Академия развития, 1997. – 208 с.
3. Акімов І.А. Червона книга України. Тваринний світ./ – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
4. Андрієнко Т.Л. Заповідні скарби Сумщини. – Суми: Видавництво «Джерело»; 2001. – 208 с., 28 кольор. іл.
5. Вінниченко М.Д., Черненко В.В. Краса і велич природи Сумщини: фотоальбом / Суми: ВАТ «СОД». Видавництво «Козацький вал», 2003. – 48 с.
6. Волошин О. М. Скарбничка цікавинок з природознавства. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – 108 с.
7. Волошин О. А. Цікаві завдання з природознавства 3(2) кл. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1997. – 48 с.
8. Дідух Я.П. Червона книга України. Рослинний світ./ за ред. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
9. Книш М.Г. Розуміючи – оберігай: тваринний світ Сумщини: навчально-методичний посібник. М.П. Книш, В.М. Грищенко. – Суми: Університетська книга; 2010. – 236 с.
10. Переводченко І.І. підр. Лекарственные растения / И.И. Переводченко, Б.В. Заверуха, Т.Л. Андриенко. – Урожай, 1991. – 200 с.
11. Похила Л. С., Яцук Г. Ф., Гдаль Б. Б. Використання скарбниці народних знань у процесі вивчення біології. Царство Рослини. – Тернопіль: Мандрівець, 2003. – 72 с.
12. Похила Л. С., Яцук Г. Ф., Гдаль Б. Б. Використання скарбниці народних знань у процесі вивчення біології. Царство Тварини. – Тернопіль: Мандрівець, 2005. – 80 с.
13. Хардон Э., Венер. Общая зоология: Пер. с нем. – М.: Мир, 1989. – 528 с.